

פרשת נח

נושא: המבול הגיע בשל הגזל הגם שחטאו בשלוש עברות חמורות

בשיעור זה נבאר הכיצד זה שבני אותו הדור חטאו
בעבירות חמורות שבשלן בא אנדרלמוסיא לעולם ובכל
זאת נחתם דינם בסיבת הגזל דוקא

יתבאר בתשע דרכים

~*~

[בראשית ו', י"ג]: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ קַץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס
מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתֶם אֶת הָאָרֶץ"
[רש"י]: "קץ כל בשר - כ"מ שאתה מוצא זנות וע"א אנדרלמוסיא באה לעולם
והורגת טובים ורעים.

כי מלאה הארץ חמס - לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל"

~*~

נאמר בפרשתנו [בראשית ו', י"ג]: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ קַץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה
הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתֶם אֶת הָאָרֶץ". ופירש רש"י: "קץ כל בשר - כל מקום שאתה
מוצא זנות ועבודה זרה אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים.

כי מלאה הארץ חמס - לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".

כאן אנו מנסים להבין: מצד אחד אנו רואים בדברי רש"י שאנדרלמוסיא באה לעולם בגלל
עבירות חמורות כזנות ועבודה זרה, ומצד שני הוא כותב בפירוש שנחתם גזר דינם בשל הגזל.

סתירה!

ובכלל, כשהם חוטאים באותן עבירות חמורות שדינן יהרג ואל יעבור, היתכן שלא לדונם בשל כך אלא בגלל המעשה האחר שלהם והוא הגזל?

תשע תשובות לפנינו.

א'. מסופר על עוף דורס שצלל לתוך המים וצד לפיו דג. בטרם הספיק לבלוע את הדג, ביקש זה האחרון בתחנונים מהעוף: בבקשה ממך אל תמית אותי ואל תשחית בריה שברא הקב"ה. תוך כדי תחנוניו נשר מפיו של הדג דגיגון אותו הוא צד קודם לכן. אמר לו העוף: צבוע אתה! אתה אוכל את אחיך ואני לא אוכל אותך? ...!

זהו עומק מאמר חז"ל: "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל". הרבה עוונות קיטרגו כדי להעניש את בני אותו הדור. בני הדור ראויים היו לעונשים עבור עוונות חמורים רבים. אלא שמידת הרחמים מנעה בעד העונש. עוון הגזל לא היה גורם העונש, אלא סיבת העדר הרחמים, שכן אם הם לא מרחמים, לא ראויים גם הם לרחמים בדין.

נמצא, כי העונש אפשר ובא על עוונות חמורים, אך מפני הגזל נחתם דינם במידת הדין וללא רחמים.

[בשם בעל ה"שואל ומשיב"]

ב'. מובא בשם "מלא הרועים", שתחילה ה' מעניש אדם ברכושו ומשזה לא מועיל מענישים את האדם בנפשו. אמנם, כלל זה אמור רק בממונו שרכש כדין, אבל בממון שהגיע לידיו במרמה, אין זה בכלל קנינו של אדם ואין בכוחו להצילו מעונש.

נמצא, שלולא חטא הגזל, היו נענשים בממון תחילה, וזהו שאמרו חז"ל "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", כלומר, בגלל הגזל, אבל לולא הגזל שבידם, אפשר ומידת הדין היתה פוגעת בממונם תחילה.

ג'. כדי לענות על שאלתנו, עלינו לבאר את המילה "מפניהם" שבפסוק "כי מלאה הארץ חמס מפניהם".

נאמר בפרשת בראשית (בראשית ד', ה'): "וְאֵל קִין וְאֵל מִנְחֶתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו". ופירש הגר"א, כי באי קבלת קרבנו הוא חש "נפלו" ו"התבטלו" כוונותיו הראשונות. הוא חשב שיהיה רצוי לפני הבורא ית' כשיביא קרבן, וזו אכן היתה כוונתו, רק שעכשיו הוא מגלה שלא כך. לפי זה, "ויפלו פניו" אין הכוונה לנפילה פיזית, אלא לנפילה, להשמטה של כוונה ומחשבה.

כך גם יוסברו דברי חז"ל [במ"ר י"ג, ט"ו] "שבעים פנים לתורה": שבעים כוונות שונות לתורה. וכן המובא בפרשת דברים [דברים א', כ"ד]: "וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֲשַׁפֵּל וַיַּרְגְּלוּ אֹתָהּ", כתב התרגום: "וכווננו וסליקו לטורא" וגו'. היינו, כוונתם ומגמתם היתה להסתלק מהמקום.

ונחזור לפסוק שלפנינו.

יש ואדם יחטא מחמת רעבון, כגון בגניבה, כאשר הגניבה איננה המטרה אלא האמצעי להשגת דבר הנצרך. על כגון זה אמר שלמה [משלי ו', ל']: "לֹא יְבוֹזוּ לַגָּנֹב כִּי יִגְנוֹב לְמַלְא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעֵב". כאן, אצל אנשי דור המבול כשהכתוב מעיד: "כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ חֲמָס מִפְּנֵיהֶם" – כוונתו שזו היתה כל כוונתם ומגמתם – לגנוב. הם גנבו לא בגלל שחסרו דבר, אלא גניבה לשם גניבה, כי זו הדרך הישרה בעיניהם. מבחינתם הגניבה היא המטרה ולא האמצעי, ולכך נחתם דינם על הגזל דווקא, ולא על ע"ז וזנות שנעשו רק כדי למלא את תאותם.

[ע"פ הכתב והקבלה]

ד'. מובא במדרש [בראשית רבה פרשה ל', פיסקה ז']: "כל מקום שנאמר איש צדיק ומומחה, שכל ק"ך שנה היה נח נוטע ארזים וקוצצן, אמרו למה כדין אמר להון כך אמר מאריה דעלמא דהוא מיייתי מבולא על עלמא א"ל אין איתי מבולא לא אתי אלא על ביתיה דההוא גברא כיון שמת מתושלח אמרו ליה הא לא אתי מבולא אלא על ביתיה דההוא גברא".

פירוש, כל אותן מאה ועשרים שנה היה נח מכין עצי ארזים לתיבה, ואומר לאנשי דורו שעתיד הקב"ה להביא מבול על העולם, והם משיבים לו שהמבול יבוא רק על מתושלח, ומשמת מתושלח אמרו שהמבול יבא רק על נח.

ונשאלת השאלה, אמנם הם היו כופרים ולא מאמינים בשכר ועונש, אבל להאמין שאכן יבוא מבול אולם רק על מתושלח או על נח, מניין להם?

כדי להבין את המדרש, נקדים שלוש הקדמות.

א. נאמר בפרשתנו [בראשית ז', ב']: "מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שְׁבָעָה שְׁבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ". ופירש רש"י: "הטהורה - העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה".

ב. מובא בגמרא [ב"ב ט"ז, ב'] : "אמר רבא בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין אמר לפניו רבונו של עולם בראת שור פרסותיו סדוקות [- שסועות], בראת חמור פרסותיו קלוטות [- מחוברות. כלומר אתה הוא זה שהחלטת ששור כשר לאכילה וחמור אינו כשר לאכילה]. בראת גן עדן בראת גיהנם בראת צדיקים [- ע"י שבראת להם יצר טוב], בראת רשעים [- ע"י שבראת להם יצר הרע]. מי מעכב על ידך. ומאי אהדרו ליה חבריה [דאיוב] 'אף אתה תפר יראה ותגרע שיחה לפני אל' [- בדבריך אתה גורם שאנשים ימעיטו בתפילה] ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע ברא לו תורה תבלין [- אמנם ברא הקב"ה יצר הרע אבל הוא ברא תורה שהיא כתבלין למול פיתויי היצר הרע. ולכן אם אדם יהיה צדיק או רשע הכל תלוי בו בלבד]."

ג. מובא בגמרא [סנהדרין נ"ט, א'] : "ואמר רבי יוחנן עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר 'תורה צוה לנו משה מורשה' [משמע שרק] לנו מורשה ולא להם. וליחשבה גבי שבע מצות [- שייחשב איסור זה בכלל שבע מצוות בני נח] ? מאן דאמר מורשה [- אכן לפי מי שסובר שהאיסור לעובד כוכבים לעסוק בתורה נלמד מהמילה 'מורשה', הרי שהעוסק בתורה] מיגזל קא גזיל לה [- גוזל את התורה מישראל על ידי עיסוקו בה והלא גזל הוא אחד משבע מצוות בני נח]."

ונחזור לדברי המדרש.

טענתם של דור המבול היתה, שאכן התורה מגינה מפני תחלואי היצר הרע אבל לנו אין תורה! כי אם נלמד אותה לגזלנים נחשב! משכך, שאין לנו תורה, אין לנו את אותו תבלין שמציל, ולכן אין מקום להעניש אותנו כטענתו של איוב! לכן ודאי לנו שעלינו לא יבא מבול. על מי כן? על אותם אלה הרשאים ללמוד תורה כמתושלח ונח. להם יש תורה ואעפ"כ הם ודאי חטאו שהרי אין צדיק שיעשה טוב ולא יחטא, לכן ודאי שהמבול יבא עליהם. ומכיון שמתושלח מת לא נותר אלא נח היחידי שעליו יבא מבול!

ונחזור לפסוק שלפנינו.

כשרש"י אומר "לא נחתם דינם אלא על הגזל", אין כוונתו שהגזל חמור משאר עבירות שעשו ובגללו בא המבול. כוונתו לומר, שעד עכשיו היה להם תירוץ מדוע לא יבא המבול עליהם, כי מדין גזל אסור להם ללמוד תורה ז"א שאין להם מציל ולכן אין להענישם. אבל אם הם בין כך גוזלים אז הם כבר יכולים ללמוד תורה שתציל אותם! ואם בכל זאת הם לא

לומדים תורה, או אז בדין הוא שהמבול יבא עליהם.

ז"א שלא בנינו של גזל בא מבול על העולם! אלא בסיבתו של גזל ניתן לדון אותם למות.

[ע"פ "דברי יהונתן" לר' יהונתן אייבשיץ]

ה'. משל לאדם שהיה בעל חוב גדול. הוא היה חייב סכומי כסף רבים ליותר מדי אנשים ולא היתה באפשרותו לשלם את חובותיו. לנושים שהיו דופקים על דלת ביתו היה אומר שוב ושוב "אין לי כסף". כך נשנה הדבר פעמים רבות. פעם אחת הגיע נושה חצוף שפקעה סבלנותו, נכנס אל הבית פנימה, תפס במהירות חפץ יקר ערך ועזב את הבית. הנושים האחרים שראו זאת עשו גם הם בעקבותיו כן, נכנסו לבית החייב וכל אחד מהם תפס ככל יכולתו עד שבעל החוב נשאר מרוקן מכל נכסיו.

הגזל היא עבירה של חוצפה!

הגזל הינו כאותו נושה חצוף.

כאשר האדם בא לעולם האמת ובית הדין יושבים ומעיינים במעשיו, עומדים בשקט סביבו כל הקטגורים שנבראו מהעבירות שעשה מבלי להפריע לבית הדין לדון כפי שיקול דעתם. אבל אם יש קטיגור שנברא כתוצאה מעבירה של גזל, הרי שהוא קופץ בראש ומתחיל לקטרג, או אז מקבלים כל המקטרגים האחרים אומץ לקטרג ג"כ.

ומדוע מקטרג הגזל? והלא לחצוף ייחשב באשר הוא מקטרג ראשון? מכיון שחטא הגזל עצמו נעשה בחוצפה ובעזות מצח, ללא בושה, גם המלאך הרע שנברא מאותה עבירה קופץ בראש בבית דין של מעלה ללא בושה, ואחריו אוזרים אומץ כל הקטגורים האחרים.

אמור מעתה, כי אנשי דור המבול חטאו גם בגזל, קפץ אפוא הקטגור שנברא מגזל, ומהר לקטרג עליהם ובשל כך נחרץ דינם גם על חטאיהם האחרים. [מובא בספרי הליקוטים]

ו'. בטרם נענה על שאלתינו, נלך 'אחורה' לסוף פרשת בראשית שם נאמר [בראשית ו', ה' – ז']: "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר מַחְשַׁבַת לְבוֹ רָק רַע כָּל הַיּוֹם. וַיִּנְחַם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתֶם".

המעייץ בשלושת הפסוקים הנ"ל נותן דעתו כי בכל פעם שיש תיאור על מעשה האדם נילוה לו גם מקום קיומו: "רַעַת הָאָדָם בְּאֶרֶץ", "עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶץ", "אָמְחָה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בְּרֵאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

ובהסבר הדברים נראה לומר, כי בימים ובנחלים שורר אי סדר וכל הגדול מחבירו בולע את הקטן ממנו ותכלית בריאת היבשה היתה להנהיג עליה סדר ומשטר, דין ומשפט.

ואכן מסיבה זו אומרים הלוויים בשיר של יום שלישי [תהילים פ"ב, א'] : "מִזְמוֹר לְאֶסָף אֱלֹקִים נִצַּב בְּעֵדַת קַל בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפֹּט", ומפורש ברש"י [תמיד ל"ג, ב'] : "ייחדו אלו המזמורים לאלו הימים ואמרו ביום ראשון 'לה' הארץ ומלואה' לפי שהוא תחלת מעשה בראשית, ובשני שבו נחלקו המים והיו השמים תחתיהם אומר 'גדול ה'', ובשלישי שבו נראית הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין אומר 'אלקים נצב בעדת אל' וכו'.

אבל כאשר מלאה הארץ חמס, אמר הקב"ה אם כך אין להם מקום בין יושבי הארץ, כי הם לא מקיימים את ייעודה של האדמה שהם יושבים עליה! משכך, מקומם הטבעי הוא בימים ובנחלים מקום של אי סדר, לפיכך אביא עליהם מבול וכך אהפוך את היבשה לים.

רעיון זה מודגש בפסוקים שלפנינו: "וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאֶרֶץ וְכָל יֶצֶר מַחְשְׁבַת לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם. וַיִּנְחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחָה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בְּרֵאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם".

אם אנו מקבלים רעיון זה, נבין גם את הנאמר בפתיחה לפרשת נח [שם פסוקים י"א – י"ג]: "וּתְשַׁחַת 1 הָאֲרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹקִים וּתְמַלֵּא 2 הָאֲרֶץ חָמָס. וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת 3 הָאֲרֶץ וַהֲגִה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל 4 הָאֲרֶץ. וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנַח קֵץ כָּל בָּשָׂר בְּאֶרֶץ לְפָנַי כִּי מְלֵאָה 5 הָאֲרֶץ חָמָס מִפְּנִיָהֶם וַהֲנַנִּי מִשְׁחִיתָם אֶת 6 הָאֲרֶץ". שש פעמים נזכרת המילה "ארץ" בהקשר של השחתת האדם את מעשיו. כלום מקרי הדבר? ודאי שלא!

הקב"ה גילה את היבשה במטרה שיהיה בעולמו סדר ומשפט, דין והנהגה, ואכן כך היא ההתנהלות של בני האדם החיים על פני האדמה. ויש גם בעלי חיים שחיים חיי חברה ומשפחה משותפת כמו העופות הנודדים או בעלי החיים הטורפים שמתחברים יחדיו לצורך צייד. המשותף לכל החי על פני האדמה הוא שאינם אוכלים את מינם, מלבד הדגים שבים שאחד

אוכל את השני וכל מזונם הוא מהם עצמם מבלי שיזדקקו לצומח וכו' כי כך נקבעה ברייתם מתחילה.

והנה הקב"ה מתאר שתי שחיתויות בהן הם נכשלו: "וַתִּשָּׂחַת הָאָרֶץ לְפָנֵי הָאֱלֹקִים" – פריצות, "וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס" – גזל. והנה מעיד הקב"ה שאת הפריצות רק הוא רואה ונגלית היא לפניו. בני האדם לא נותנים דעתם לשלילה שבמעשיהם. משא"כ את החמס הם כן רואים ויודעים עליה כי כל אחד היה חומס את חברו ועוד היה מתלונן על מעשה חברו כלפיו [דבר זה נלמד מהנאמר "חָמָס מִפְּנֵיהֶם" – גם הנגזלים והנחמסים היו חומסים וגוזלים את האחר]. לכן, אם להביא מבול זה לא בעוון הפריצות שהם לא נתנו דעתם לשלילה שבעשייה זו אלא לחמס לה הם היו מודעים ובדוקא. יוצא אפוא, כי הם במעשיהם מוכיחים שאין להם צורך באדמה אלא שווים הם לייצורי הים שגם אצלם כל הגדול מחבירו הוא השולט.

מסיבה זו הדגיש הכתוב שש פעמים את המילה "אָרֶץ", כדי להזהיר על המבול שתפקידו למחוק את הארץ שהרי הם במעשיהם מאבדים את מטרת יצירת הארץ. אמנם הם פרוצים בעריות אבל הם לא מתלוננים על כך אלא חושבים שזו הדרך הנכונה. אבל אם הם מתלוננים על החמס אותו הם בעצמם עושים, הרי שאין מקום לקיומה של הארץ ואין לאפשר לבני האדם ליהנות ממטרתה המקורית.

אם אנו מקבלים רעיון זה, אפשר ונענה על שאלה נוספת.

נאמר בפרשתנו [בראשית ז', כ"ב]: "כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בְּחַיָּה מֵתוֹ". ופירש רש"י [והוא מהגמרא בזבחים י"ג, ב']: "אשר בחרבה - ולא דגים שבים".

ראשית, חובה עלינו להבין מדוע לא נגזרה כליה על הדגים שבים? וכי הם עדיפים על החי אשר על פני האדמה?

לפי דברנו שלעיל פשוט וברור!

הדגים לא מתו כי הם לא נבראו לחיות ביבשה מקום הסדר והמשפט, כך שהם כל הזמן חיים באנדרלמוסיא ללא דין ומשפט, וכך גם יישארו וימשיכו בדרכם.

[הדברים מלוקטים מהספר "אזנים לתורה": בראשית ו', ה', שם פסוק י"א, שם ז', כ"ב]

ז'. בטרם נענה על תמיהתינו בראשית הדברים, נקדים לשאול שלוש שאלות נוספות.

א. מובא בגמרא [יומא ט', ב']: "מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים".

באותן ג' עבירות חמורות יש כרת ומיתת בית דין. ואילו שינאת חנם היא לכל היותר לאו שאין בו מעשה. אם כך, איך יתכן ששנאת חנם שקולה בחומרתה כאותן ג' עבירות חמורות?

ב. מובא במדרש [ויקרא רבה פרשה כ"ו, פיסקה ב']: "רבי יוסי ממלחיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור... אחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין, אלא ע"י שהיו בהם דלטורין היו נופלין... זה דואג ואחיתופל שהיו להוטיין אחר לשון הרע.

אבל דורו של אחאב כלן עובדי עבודה כוכבים היו וע"י שלא היו בהן דילטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין".

וכאן אנו מנסים להבין: נכון שגדול השלום ושנואה המחלוקת. אבל איך יתכן שבזה בלבד תלוי הניצחון? האם העובדה ש"מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור" לא הועילה להם בשעת המלחמה? שמא בגלל המחלוקת הפסידו הכל ולא היה בכח התורה שהיה באותו דור להיות להם למגנא ומצלא? היתכן לומר על דורו של אחאב שהיו עובדי עבודה זרה, דור שלא היה בו תורה כלל, שהם ניצחו רק בגלל שלא היו מלשינים ביניהם?

ג. מובא בשם השל"ה שאת הפסוק המובא בפרשת שופטים [דברים י"ז, ח']: "כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דֵּין וּבֵין נֹגַע לְנֹגַע דְּבָרֵי רִיבַת בְּשַׁעֲרֵיךָ וְקַמַּת וְעֲלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ", יש לדרוש שלא על פי הפשט אלא בדרך רמז.

"כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בֵּין דָּם לְדָם". אם יתפלא אדם על משפטו של הקב"ה בין דם לדם, היינו, מדוע דם חיה ועוף מצוה לכסות בעוד שדם ישראל נשפך כמים מבלי שיבא לקבורה,

"בֵּין דֵּין לְדֵין". אם יתפלא אדם על כך שיש ציווי מפורש של [ויקרא כ"ב, כ"ח]: "וְשׂוֹר אוֹ שָׂה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בַיּוֹם אֶחָד", ואילו עם ישראל בניו של הקב"ה נשחטים בנים על אבות וילדים רכים בחיך אמותיהם,

"ויבין נגע לנגע". אם יתפלא אדם על כך שבנגעים אומרת התורה להוציא את כל הכלים מהבית לפני שהורסים ונותצים אותו, בעוד שבית המקדש מקום השראת השכינה בעולם נשרף ונחרב כולו על כל כליו,

לכל אותן תמיהות תשובה אחת.

"דברי ריבת בשעריך", היינו המריבות, המחלוקות הפירוידים, השנאות והמריבות הם אלו שגרמו לחורבן ולכל הרעות והצרות שפקדו את עם ישראל!

והפליאה קמה וניצבה: היתכן ששנאת חינום חמורה כל כך עד שאין משוא בדבר כלל וגורם לצרות ולעונשים כבדים שלא מצינו כמותם?

ונראה ליישב את שאלותינו על פי דברי מרן החפץ חיים כמובא בהקדמה לספרו "הלכות איסורי לשון הרע": "ונראה פשוט שהטעם שהחמירה התורה כל כך בזה העון, משום שמעורר בזה הרבה את המקטרג הגדול על כלל ישראל, ועל ידי זה הורג כמה אנשים בכמה מדינות".

פירוש, כל המצוות שעושה אדם בעולם הזה, הגמול הינו רק בעולם הבא, וכדברי הגמרא [עירובין כ"ב, א']: "אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם למחר לקבל שכרם", ופירש רש"י: "ולא למחר לעשותם - שלאחר מיתה לעתיד לבוא, אם בא לקיים מצות אינו מועיל, דמי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, כדאמר במסכת עבודה זרה".

סדר הדברים בבריאת העולם היה שכאן בעולם הזה הוא עולם המעשה בו מוטל על האדם למלא את תפקידו וייעודו. העולם הבא לבדו הוא עולם הגמול. שם בלבד האדם מקבל את שכרו על כל מעשיו בעולם הזה. אם היטיב את מעשיו, זוכה לכל הטוב הצפון לצדיקים אשר עין לא ראתה, ואם רח"ל הרע את מעשיו, אין מרחמים בדין וצריכה נפשו להיזכך ביסורים. אותם ענייני גמול הללו של שכר ועונש הינם רק בעולם הבא בלבד ולא בעולם הזה כלל. לכן, אף על ג' עבירות חמורות אין האדם אמור לבא על ענשו כאן בעולם הזה. רק בעולם הבא, בעולם הגמול ימצו איתו את כל חומר הדין.

אולם, כאשר מתעורר קטרוג על האדם אזי מקבל הוא את ענשו גם בעולם הזה. עוון לשון הרע הוא זה שמעורר קטרוג על האדם. כיון שניתנה רשות למקטרג, כבר יש קיטרוג

על כל מעשיו של האדם ומענישים אותו גם על שאר עבירות שעשה ומגלגלים עליו את הכל. בזה מבואר, כי לעולם אין איסור לשון הרע חמור בעצמותו יותר מג' עבירות חמורות, רק שכל העבירות עדיין אינן יוצרות קיטרוג על האדם להענישו כאן בעולם הזה. בעוד שעל ידי לשון הרע ורכילות, מחלוקת ושנאת חינם, יש קיטרוג גדול בשמים וזה המביא לידי העונשים החמורים כל כך בעולם הזה. [ובזה ענינו על שאלות א', ב']

לפי"ז נבין באר היטב את פירוש השל"ה הקדוש לפסוק "כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דֵּין לְדֵין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבַת בְּשַׁעֲרֵיךָ" וגו'. פירוש, מי שעושה את כל הכלול במריבות הרי שאך טבעי שיעורר עליו את ה"אותו ואת בנו" ואת כל האסונות המנויים בפסוק וכפי שבארנו, הוא במעשה ידיו יוצר קיטרוג. [ובזה ענינו על שאלה ג']

מובא ברש"י בענין דור הפלגה [שם י"א, ט']: "ומשם הפיצם - למד שאין להם חלק לעוה"ב וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאווי המחלוקת וגדול השלום". נמצא מבואר, כי על אף שחטאם של דור הפלגה היה חמור מדור המבול, בכל זאת לא נשטפו מן העולם כאנשי דור המבול מסיבה אחת ויחידה: היתה ביניהם אהבה ורעות. הגם שאותה אהבה היתה לרוע, בכל זאת לא נתעלם מעצם האחדות שהוא דבר חיובי לכשלעצמו שיש בכוחו להציל אותם מכיליון כי הם לא עוררו עליהם את המקטרג.

ולפרשתנו,

כעת ברור למה לא נחתם גזר דינם אלא רק על גזל הגם שחטאו בעבירות החמורות.

אותן עבירות חמורות ככל שתהיינה, אבל יסודם הוא בבין אדם למקום ואפשר שעל זה סלח להם הקב"ה. אבל כאשר הם החלו לגזול זה מזה שהוא מהעוונות שבין אדם לחבירו שיוצרות פילוג ומחלוקת בין הלבבות, או אז נוצר קיטרוג גדול ועל כן גילגל עליהם כבר את כל עוונם ולא יכלו להימלט מן הדין.

[ע"פ המובא ב"אש תמיד"]

ח'. בטרם נענה על שאלתנו, נקדים לחדד את השאלה על סמך המובא במדרש [ילקוט שמעוני בראשית פרק ו', רמז נ"א]: "... כי מלאה הארץ חמס מפניהם. חמס שוה פרוטה גזל

פחות משהו פרוטה היה אחד מהם מוצא קופתו מלאה תורמסין היה זה בא ונוטל פחות משהו פרוטה וזה בא ונוטל פחות משהו פרוטה עד מקום שאינו יכול להוציא ממנו בדין". מבואר, שהיו מדקדקים לגזול פחות משהו פרוטה כך שהשני לא יוכל להוציאו בדין.

אם כך, הרי לא היה מדובר בגזל מוחלט אלא בגזל של פחות משהו פרוטה. ואז מתעצמת שאלתנו: האם בגלל הגזל הלא מוחלט הזה החריב הקב"ה את העולם?

אלא, נראה לומר, כי יסוד ושורש חטאם של דור המבול היה שהשתמשו בתורה הקדושה כדי למלא את רצונם ותאוותם. הם חישבו את תאוותיהם עם דין התורה. הם לקחו את התורה והשתמשו עימה לצורך ריבוי החטא. השתמשו עם התורה לצורכיהם האישיים. זה היה הרעיון של פחות משהו פרוטה. הם רצו לגנוב ממון מחבריהם אבל כיון שאסור לגנוב שוה פרוטה, הרי שהם לקחו את התורה והשתמשו עמה לגניבתם בכך שגנבו פחות משהו פרוטה בטענה שאין זה חטא שהרי אין השני יכול להוציא מהם דבר.

ומה רע בכך?

א. השתמשו עם התורה לצרכיהם החומריים, וכדי להכשיר תאוותיהם הלבישו הדבר באיצטלא של תורה.

ב. כל חוטא יש סיכוי שישוב בתשובה. אבל זה המשתמש בתורה בשביל חטאיו, לעולם לא ישוב בתשובה כי הוא בטוח שכל מעשיו הם על פי תורה, ולכן הוא חמור מזה הנופל בחטא משום תאוותיו.

רעיון זה מוצא חיזוק מהמובא בפרשה הבאה.

נאמר בפרשת לך לך [בראשית י"ג, ה' - ט']: "וְגַם לְלוֹט הִהְלֵךְ אֶת אַבְרָם הִיָּה צֶאֱן וּבְקָר וְאֵהָלִים... וַיְהִי רִיב בֵּין רְעֵי מְקַנְהַ אַבְרָם וּבֵין רְעֵי מְקַנְהַ לּוֹט... וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לּוֹט אֵל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רְעֵי וּבֵין רְעֵיךָ כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ. הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעָלַי וְגו'."

המעיון בפסוקים ישאל שלוש שאלות:

א. מה ראה אברהם לשלוח את לוט מעליו? כיצד ויתר אברהם על השכנות עמו?

ב. היתכן שאברהם גדול גומלי החסדים יאמר למאן דהוא "הִפְרָד נָא מֵעָלַי"?

ג. מובא במדרש [תנחומא פרשת ויצא פרק י']: "... תדע לך שכל זמן שהיה אברהם דבוק ללוט לא היה הקב"ה נגלה עליו כיון שפירש ממנו נגלה עליו" וכו'.

מבואר מדברי המדרש, שכל עוד היתה המריבה בין רועי אברהם לרועי לוט אברהם לא שילחו מעל פניו אע"פ שבכך הוא הפסיד גילוי שכינה מחמת שהרשע במחיצתו. אם כך חובה עלינו להבין, מה קרה עכשיו שבעקבות המריבה ראה אברהם צורך להיפרד מלוט ולא ניסה לקרבו? האם נאמר שגדולה המריבה בעיני אברהם יותר מסילוק והפסד השכינה?

לפי דברנו הדבר ברור!

כי מקור טענתם היתה כמובא ברש"י [שם, פסוק ז']: "ויהי ריב - לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל". ז"א שהם טענו כי בדין צודקים הם ואין הם גזלנים. אם כך חטאם כפול: גם לקחו את התורה ועיקמו אותה לצורך שלהם, הם משתמשים בתורה למילוי תאוותיהם.

ועוד, מעשיהם לעולם ימשיכו והם לא יחזרו בתשובה כל ימי חייהם כי תמיד שם יורש עליהם, לטענתם. מי שסבור שכל מעשיו הם לשם שמים, זה המאמין שאין כל רבב במעשיו ומעקם את התורה לטובתו, אין אפשרות להשיבו למוטב, ומאחד כזה חובה להתרחק. ההרחקה מלוט מחייבת את אברהם יותר מהמחיר האישי שהוא שילם עד כה – ריחוק השכינה ממנו.

אמור מעתה, כי עיקר חטאם של אנשי דור המבול היה שתכננו את כל תאוותיהם ביתר שאת לפי חוקי התורה. זהו שנאמר "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל". כאומר, על חטא שעשה אדם למילוי תאוותו, אפשר לסלוח לו. אבל הם מלאו את תאוותיהם לפי הגדרים של התורה כך שהם חושבים שיש היתר למעשיהם ומה גם שהם לא בכלל חזרה בתשובה כי הם צדיקים! כשכך, אמר הקב"ה לאבד את העולם כי הם מעקמים את התורה לעשיית רע וזה נוגד את הרעיון של "דרכיה דרכי נעם".

מסיבה זו אמרה המשנה [ב"מ פרק ד', משניות א' – ב']: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו". פירוש, זה שנתן מעות ועוד לא משך, הרי שהוא מנצל את העובדה שמעות לא קונות אלא במשיכה שעדיין לא נעשתה כאן.

הוא משתמש בדיני התורה לחזור בו שהרי עדיין לא נעשה הקנין אפילו שסיכמו הדברים ביניהם. הוא משתמש בתורה לעשות כרצונו ובכך לפגוע בחברו. מכיון שכך, מכיון שהוא משתמש בפירצה דינית כדי לפגוע בחברו, אך טבעי שייאמר עליו: "מי שפרע מאנשי דור המבול" שעשו את אותו הדבר, שניצלו את הדין שגזל פחות מפרוטה אינו יוצא בדיינים וגזלו באופן שכזה, ולבסוף הקב"ה פרע מהם כך הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו ומנצל את דיני התורה לעשות כרצונו.

לפי"ז, מובנים דברי הגמרא [ב"מ ל', ב'] "אמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא... שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין". פירוש, הם השתמשו עם דיני התורה למלא את רצונם האישי והכל במסווה של תורה ומצוה. הם ניצלו את הפרצות בדיני התורה כדי להתחכם ולעשות כרצונם, וכיון שחטאו בזה לכן חרבה ירושלים.

[ע"פ המובא ב"אש תמיד"]

ט'. מובא בגמרא [ר"ה י"ז, ב']: "אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר 'השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יכין ושב ורפא לו'... מיתבי השב בינתים מוחלים לו לא שב בינתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא הא ביחיד הא בצבור".

ואכן, כתב הרמב"ם [הלכות תשובה פ"ב, ה"ו]: "אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו. במה דברים אמורים ביחיד אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם הם נענין שנאמר כה' אלהינו בכל קראנו אליו".

נמצאנו למדים שישנו פער גדול ועצום בין תשובת היחיד לתשובת הרבים: היחיד, כיון שלא שב בזמן המסוגל לתשובה, אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו, אבל ציבור כוחם יפה בכל עת לשוב בתשובה.

לפי"ז נאמר, שאין הכוונה שגזל חמור משאר העבירות החמורות עליהן עברו. אלא כל זמן שנחשבים לציבור יכולים לעשות תשובה על חטאם והקב"ה מוחל להם. אבל ברגע והחלו גוזלים ובכך נעשו פרודים זה מזה, הרי שיותר אין הם נחשבים לציבור אלא להמון יחידים רבים. ממילא, כבר אין כוחם יפה לשוב בתשובה ואפילו יביאו כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין להם.

זהו שאמר רש"י: "שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל". היינו, החתימה היא הגזר דין שאינו מתבטל, מפני שע"י הגזל הם הפכו את עצמם ליחידים רבים ממילא לא יכלו לשוב, וזה עצמו החתימה. [ע"פ המובא ב"אש תמיד"]

